

M.W. HEIJENGA-KLOMP

Matthias Withoos (ca. 1627–1703)

en zijn kinderen

Een Amersfoortse
schildersfamilie

Aan de hand van oude en nieuwe archiefvondsten wordt een zo volledig mogelijk beeld gegeven van de schilder Matthias Withoos, zijn eveneens artistiek begaafde kinderen en enkele van zijn eveneens schilderende vrienden. Tevens wordt waar mogelijk hun werk geplaatst in de context van de tijd.

Jeugd en ouders

Matthias Jansz. Withoos¹ is een van de bekendste Amersfoortse schilders uit de 17de eeuw. Wij vinden zijn naam voor het eerst genoemd in *De groote schouwburgh der Nederlandsche konstschilders en schilderessen* door de Dordtse kunstschilder Arnold Houbraken (1660–1719).² Een tweede bron – van veel minder belang – is het schilderboek van Jacob Campo Weyerman, twintig jaar na Houbraken uitgegeven.³ Volgens Houbraken werd Matthias in 1627 in Amersfoort geboren, maar volgens een latere bron werd hij vermoedelijk eerder geboren. Hij was de zoon van Jan Jansz. Withoos en Lumantgen Jacobsdr. Freer.⁴

In de eerste helft van de 17de eeuw stond Matthias' vader in Amersfoort bekend als Jan Jansz. Bombazijdewerker. Zijn volledige naam Jan Jansz. Withoos schreef hij echter bij de ondertekening van een akte betreffende de nalatenschap van zijn overleden schoonmoeder.⁵

Matthias' ouders woonden in de Muurhuizen, in de wijk Breul, in het gedeelte tussen de Bloemendalse Binnenpoort en de Nieuweweg.⁶ Mogelijk had Matthias ook een zuster, Elisabeth Jansdr. Withoos, gehuwd met Pieter Bijl.⁷ Over andere kinderen in dit gezin is niets met zekerheid bekend.

Het beroep waaronder vader Withoos

bekend was, blijkt uit een brief uit het jaar 1650 waarin een aantal looimeesters van de bombazijnen worden genoemd. Bij deze namen zijn ook die van Jan Jansz. en Adriaen Jansz. Withoos. Waarschijnlijk waren zij broers.⁸ Uit deze brief blijkt dat zij beiden meester bombazijnwerker waren en dus een aantal weefgetouwen in bedrijf hadden waarop dit weefsel uit linnen en katoenen garens geweven werd.

De bombazijnnijverheid was een belangrijke bedrijfstak in Amersfoort. In 1612 werd zelfs een bombazijnweversgilde opgericht. De overheid oefende strenge controle uit op de kwaliteit van dit product, alvorens het van een stedelijk keurmerk mocht worden voorzien.⁹ De meeste bombazijnwerkers hadden slechts kleine bedrijven met enkele weefgetouwen.

In 1645 wordt Matthias' vader in de archieven ook vermeld als waard in 't Valcgen, een herberg in de Valkestraat.¹⁰ Waarschijnlijk was dit een stadsherberg en pachtte Withoos het herbergierschap van de stedelijke overheid.¹¹ Bij de reeds lang bestaande herberg stonden mogelijk enkele bijgebouwen waarin Withoos ruimte had voor zijn weefgetouwen.

Withoos en zijn vrouw waren niet onbemiddeld. Tot zijn bezittingen behoorde het reeds genoemde woonhuis aan de Muurhuizen waarvoor hij jaarlijks drie gulden

1 Dit artikel is gebaseerd op literatuur- en archiefonderzoek. Een aantal vragen bleef onbeantwoord, wellicht mede door het ontbreken van enkele notarisprotocollen uit de 17de eeuw. Zie over Withoos ook M. Schepper, *Matthias Withoos, een veelzijdig talent* (scriptie, z.p. 1990); Y.M. Ezendam, 'Matthias Withoos (1627-1703), schilder', Y.M. van den Akker e.a. (red.), *Utrechtse biografieën. Het Eemland 2* (Utrecht 1999) 219-223 en C. van den Braber, *Gezicht op Amersfoort van Matthias Withoos* (Amersfoort 2003).

belasting betaalde. Een tweede huis stond aan het Havik en kostte zeven gulden en drie stuivers. Voor een onderkomen in de Scherbier- en Mooierstraat betaalde hij een gulden en tien stuivers. Tenslotte bezat hij in de Teut een ruimte – waarschijnlijk voor opslag van goederen – waarvoor hij slechts twaalf stuivers moest betalen.¹² De sterfdata van Matthias' ouders zijn niet bekend; evenmin is er iets bekend over de voortzetting van de bombazijnweverij door een ander lid van de familie Withoos.

Waarschijnlijk heeft Matthias een deel van zijn onderricht ontvangen aan de Latijnse school. Jacob van Campen, die bevriend was met Matthias' vader, ontdekte het schilderstalent van de jongen en heeft hem als leerling opgenomen in zijn atelier op het landgoed Randenbroek.

Als medeleerlingen bij van Campen komen in ieder geval in aanmerking zijn latere Amersfoortse reisgenoten naar Italië en ook Borrius Petri Bor en Pieter van Hoorn.

Uit de jaren vóór zijn reis naar Italië is alleen zijn vermelding in 1647 in het naamboek van het Sint-Lucasgilde bekend. In dat jaar voltooide Matthias zijn leertijd en heeft hij zijn meesterstuk aan de keurmeesters van het gilde voorgelegd. Hij werd waarschijnlijk, feestelijk als lid van het gilde geïnstalleerd op de naamdag van de patroonheilige, 18 oktober, samen met de latere portretschilder Thomas van Veenendaell, de glazenmaker Adriaen Gibers de Vries en de onbekende Dirck Willemsz. van Oudewater.¹³

Misschien is Withoos in die tijd nog betrokken geweest bij een bijzonder project. Vrijwel direct na het overlijden van prins Frederik Hendrik op 14 maart 1647 rees het plan om de grote zaal van paleis

2 Houbrakens boek, uitgegeven in Amsterdam in 1718-1721 in drie delen, is nog steeds een der belangrijkste bronnen over het leven van de Nederlandse kunstenaars uit de 17de eeuw, ondanks een aantal onnauwkeurigheden als gevolg van zijn dilettantisme. Voor deze studie is gebruik gemaakt van de editie van P.T.A. Swillens (Maastricht 1943); over Withoos dl. II 146-148.

3 Jacob Campo Weyerman, *De levensberichten der Nederlandsche kunstschilders* (4 dln, Den Haag 1729-1769'. Weyermans boek is een bewerking van het werk van Houbraken. Hij voegde hier en daar iets nieuws en roddel toe.

4 GAA, NA AT 002b011, fol.44, 29 november 1637. Dit betreft het overlijden van Matthias' grootmoeder van moeders zijde, Peter-

gen Stevensdr. weduwe van Jacob Petersz. Feer.

5 Idem.
6 J.G. Smit, *Gereformeerde lidmaten van Amersfoort 1619-1672* (Eemlandse Klappers dl. 1, Bussum 1975) 53.

7 GAA, NA AT 007a003, 3 maart 1653. In deze akte worden Pieter en Joost Bijl broeders genoemd en erfenamen van hun overleden grootmoeder Joanna van Dolre.

8 GAA, Archief Stadsbestuur inv.nrs 961-962. De brief is ernstig door vocht aangeast. In het genoemde jaar werden 26083 stukken ter keuring bij de Looihal aangeboden.

9 GAA, Ordonnantie op de Loy-Hal der Bombazijden binnen Amersfoort, juni 1649. Zie ook Z.W. Sneller, 'De opkomst der Nederlandsche katoenindustrie', *Bijdragen van de Nederlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*

(1926) 237-274 en (1927) 101-113.

10 GAA, Stads-gerecht inv. nr. 407-23, 19 november 1645. Hier schijnt de vriendschap tussen Jacob van Campen en Withoos sr. te zijn ontstaan (Houbraken).

11 De herberg wordt niet genoemd in de registers van de belasting op het Huisgeld. In 1642 werd de herbergier krankzinnig verklaard; aanneemelijk is dat Withoos zijn opvolger was. Zie hierover Reynders, Aantekeningen uit de gerechtelijke archieven, dl 1, 24 mei 1642.

12 GAA, Archief Stadsbestuur inv.nrs.1464-1465, registers van het Huisgeld 1650-1654.

13 W.F.N. van Rootselaar, 'Het naamboek van het St. Lucasgilde te Amersfoort', *Archief Nederlandsche Kunstgeschiedenis* 6 (1884-1887) 296-310.

Huis ten Bosch geheel te wijden aan het leven en de heldendaden van de prins. Jacob van Campen ontving van diens weduwe, Amalia van Solms, de opdracht om daarvoor een ontwerp te maken. Voor de uitvoering ervan werden Nederlandse en Vlaamse schilders aangetrokken. Houbraken schrijft dat de uit Hoorn afkomstige Hendrik Graauw,¹⁴ een reisgenoot van Withoos naar Rome, grisailles heeft geschilderd in de koepel van de Oranjezaal. Het is dus zeker niet ondenkbaar dat Van Campen ook Withoos bij deze belangrijke opdracht heeft ingeschakeld.

De reis naar Italië

Volgens Houbraken vertrok Matthias in 1648 naar Rome, in gezelschap van Otto Marseus van Schrieck, Hendrik Graauw en enkele andere niet met name genoemde kunstenaars. Waarschijnlijk is dat jaartal niet juist, de reizigers blijken deels pas in 1651 te Rome te wonen en worden in dat jaar vermeld in de parochiale archieven. Zij zullen dus eerst in 1650 op reis zijn gegaan. De drie andere reizigers waren Paulus Bor jr., Lodewijck van Velsen en waarschijnlijk Joannes Ruytenbeeck of Ruytenberch. In Rome is Ruytenberch overleden op 22 augustus 1651, ongehuwd en ongeveer 28 jaar oud. Hij werd in het dodenboek van de parochie Santa Maria del Popolo omschreven als Joannes Ruytumber de Amerfort de Hollandia.¹⁵

Eén der genoemde reizigers, Otto Marseus van Schrieck afkomstig uit Nijmegen, werd eerst in 1652 in het parochiearchief vermeld¹⁶ en Hendrik Graauw komt niet in de registers voor.

Na hun aankomst te Rome hebben Bor, Van Velsen en Withoos zich gevestigd in de

Via del Babuino. Daar woonden nog drie andere schilders van ongeveer dezelfde leeftijd.¹⁷ Zij maakten deel uit van de uitgebreide gemeenschap van Hollandse en Vlaamse schilders en beeldhouwers die, na hun opleiding in het vaderland, hun vakbekwaamheid wilden uitbreiden met het bestuderen van de Italiaanse kunst.

Van Withoos en Marseus van Schrieck is bekend dat zij zich hebben aangesloten bij de beroemde en beruchte schildersvereniging de Bentvueghels. Van Paulus Bor en Van Velsen is dat niet zeker. Het is echter onwaarschijnlijk dat zij dat niet gedaan zouden hebben. Paulus Bor's oom en naamgenoot behoorde in 1623 tot de oprichters van de schildersbent. Een probleem is dat van een aantal schilders wel de bentnaam bekend is maar niet hun werkelijke naam.¹⁸ Van Hendrik Graauw weten wij dat hij verlegen van aard was en hij zal zich waarschijnlijk niet bij deze luidruchtige groep landgenoten hebben aangesloten.

De inwijding tot lid van de schildersbent nam enkele dagen in beslag, waarbij de wijngod Bacchus de hoofdrol speelde. Tijdens dit ceremonieel ontvingen de nieuwe leden hun toenaam, die veelal betrekking had op hun naam, aard of werkwijze. Zo had Van Schriecks bijnaam 'Snuffelaar' betrekking op zijn gewoonte om overal te speuren naar insecten, kleine reptielen en diertjes.¹⁹ Matthias werd 'Calzetta Bianca' genoemd, de vertaling van zijn familienaam.

Na een eerste kennismaking met het bruisende leven in Rome zijn de nieuwelingen aan het werk gegaan. Volgens Houbraken heeft Hendrik Graauw veel getekend en geschilderd. Bor en Van Velsen zijn aan zijn aandacht ontsnapt, zodat wij geen enkel bericht hebben over hun activi-

14 Houbraken II 149-150.

15 G.J. Hoogewerff, *Nederlandse kunstenaars te Rome 1600-1725. Uittreksels uit de parochiale archieven* (Den Haag 1942) 74-16 Idem, 127.

17 Idem, 39-41. Zij werden ingeschreven als Ludovico Vels – olandese pittore – anni 23, Mathia Vittoso – olandese pittore – anni 26 en Paolo Bur – pittore – anni 25-18 G.J.

Hoogewerff, *De Bentvueghels* (Den Haag 1952) 139 en 146-147-19 Idem, 101 en volgende.

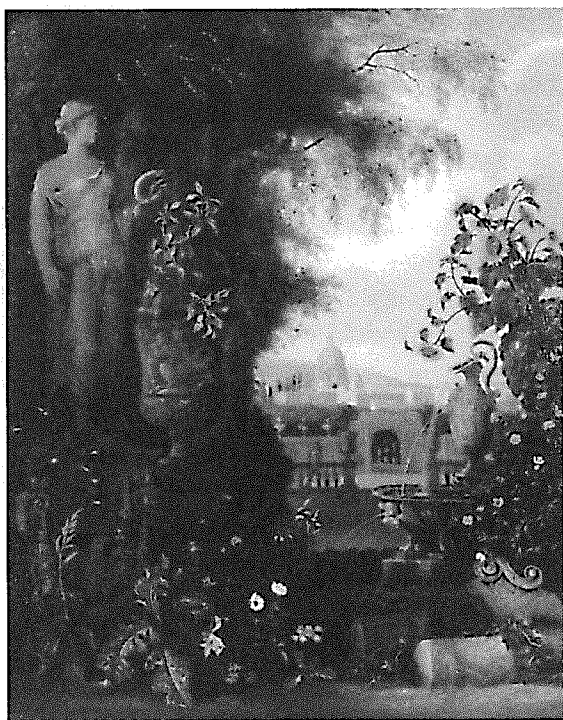
teiten aldaar. Withoos en Van Schrieck hebben echter met succes te Rome gewerkt. Zij ontwikkelden een geheel nieuw genre in de natuuruutbeelding door het schilderen van bosstillevens met wilde planten en verschillende kleine diertjes en insecten. Houbraken schrijft dat Withoos in de gunst raakte bij de kardinaal Leopoldo de Medici en voor hem het meeste geschilderd heeft. In Withoos' schilderijen komen, naast de bossages ook klassieke elementen voor die verwijzen naar zijn verblijf in Italië; ruïnes, beelden en tuinvazen zijn kenmerkend voor zijn schilderijen.

Withoos' reisgenoten Bor en Van Velsen

Paulus Bor jr. stamde uit een aanzienlijke, gefortuneerde en rooms-katholieke familie. Hij werd omstreeks 1625 geboren als oudste zoon van Anthonis Bor, de oudere broer van de schilder Paulus Bor, en Jacobgen Cornelisdr. Hij kreeg nog een broer, Cornelis, en twee zusters, Aleyda en Jacomina.

Over Paulus' jeugd is niets bekend. Waarschijnlijk heeft hij zijn schoolopleiding ontvangen op de Latijnse school of van een particuliere leraar. Schilderlessen kreeg hij stellig van zijn gelijknamige oom of van Jacob van Campen.

Met Withoos en Van Velsen trok hij naar Rome waar zij in 1651 korte tijd op hetzelfde

1 Matthias Withoos, *Gezicht op Rome met de Sint-Pieter*. Olieverf op doek, 64,5 × 52,5 cm. Gesigneerd: Mathias Withoos. Museum Flehite, Amersfoort.

adres woonden. In datzelfde jaar verhuisde Bor naar een ruimer onderkomen in de Via Ripetti. Hij woonde daar samen met de oudere en verder onbekende schilder Gerardo Lelii. In het jaar daarop voegde Jan Raven zich bij hen. Met Pasen 1653 woonde Bor in ieder geval nog op dat adres.²⁰

Withoos en Van Velsen hadden de terugreis toen al ondernomen. In 1655 is Bor weer in Amersfoort want dan rondt hij zijn schildersopleiding af en wordt hij lid van het Sint-Lucasgilde.

Spoedig na zijn terugkeer uit Italië moet hij in het huwelijk zijn getreden met Lucretia van Rijn. Om, mogelijk naast de schilderkunst, een zekere bron van inkomsten te hebben, kocht Bor met zijn vrouw op 2 juni 1655 een brouwerij op de hoek van de Lieve Vrouwestraat en het Lieve Vrouwekerkhof. Voor een bedrag van 5.000 gulden werden zij de eigenaars van een huis, hof en de brouwerij met de complete inventaris. Verkopers waren de erven van Aelbert Rijcksz. en Margaretha van Westrenen.²¹

Waarschijnlijk op 5 augustus 1657 werd nog een huis in de Lieve Vrouwestraat aangekocht dat overigens niet grensde aan de brouwerij. Verkoper was Cornelis Loogen van Ruytenbeek.²²

Tussen 5 augustus en 9 november 1659 overleed Paulus Bor.²³ Zijn vrouw bleef achter met twee kinderen, een zoon Peter en een dochter Jacoba, die later met de medicus Albertus van Aken zou huwen. Hun eerste kind was vroegtijdig overleden.²⁴

Het is onbekend of Bor naast zijn werk als brouwer bleef schilderen. Er is geen enkel werk van zijn hand bekend. In de kunsthistorische literatuur komt zijn naam nergens voor.

Blijft Bor als schilder een wat schimmige figuur, uit diverse archiefstukken krij-

wel een iets duidelijker beeld van de welstand van zijn familie die ook al bleek uit de hierboven reeds genoemde aankopen.

Kort na het huwelijk van Paulus maakte diens vader met zijn tweede echtgenote Maria van de Wall, waarmee hij in 1647 gehuwd was, een testament. Paulus zou te zijner tijd de Gerstcamp erven. Dit was een stuk land van vier morgen en gelegen in de Doornse Steegh. Het was leenhorig aan de abdis van Elten. Daarnaast werd hem toebedeeld een stuk van tien morgen gelegen in de Duyst. Een deel van deze erfenis moest gedeeld worden met zijn broer en zusters. De dochter uit het tweede huwelijk, Maria, erfde geen landerijen maar wel de gehele inboedel waaronder zeventig zilveren lepels, de grootste zilveren beker, het mooiste linnengoed en een bedrag van 7.000 Carolusgulden.²⁵

Op 5 juli 1658 liet Jannitgen Cornelisdr., de laatst levende zuster van de moeder van Paulus haar testament opmaken. Haar vier neven en nichten werden haar erfgenamen. Paulus kreeg een 'heerlijk goet' gelegen in Santvoort onder Baarn. Verder bevatte de erfenis verschillende andere landerijen, een huis in de Langestraat waar 't blauw laecken uythangt' en een huis in de Muurhuizen.²⁶

Op dezelfde datum besloten de kinderen Bor tot een 'maeckgescheydt'. Alle kapitalen, rentebrieven en landerijen die ieder van hen inmiddels geërfd had van hun grootouders Cornelis Jacobsz. en Sophia Ruych, hun moeder Jacobgen Cornelisdr., hun tante Deliaentgen Cornelisdr. en wat zij zouden verkrijgen na de dood van hun tante Jannitgen Cornelisdr. zouden samengevoegd worden en daarna in vier gelijke porties verdeeld.²⁷

In 1689 werd Paulus' zoon Peter nog een

20 Hoogewerff, *Nederlandsche kunstenaars*,

39-41.

21 GAA, NA AT 011B001, 2 juni 1655.

22 GAA, NA AT 011A001, 11 mei 1658.

23 Deze data zijn gebaseerd op het volgende. Op 5 augustus sloot het echtpaar Bor de Weeskamer uit van hun nalatenschap. Deze akte passeerde bij notaris Dirck Mattheus. Hij is verder niet bekend in Amersfoort en protocollen zijn van hem niet bewaard gebleven. Aan deze akte werd echter gerefereerd door de vader van Bor in een akte van 9 november 1659 (GAA, Register van de weesakten 1659 nr.1).

24 Gegevens ontleend aan een niet gepubliceerde genealogie van de familie Bor door M.J. Bok te Utrecht.

25 GAA, NA AT 011A001, 22 mei 1655.

26 GAA, NA AT 011A001, 5 juli 1658.

keer in een akte genoemd. Hij trad daarin op als zoon en erfgenaam van zijn overleden moeder Lucretia van Rijn, die na de dood van Paulus hertrouwd was met Frans van Dompseleer. Hij machtigde zijn zwager Albertus van Rijn van hun 'behoudvader' Van Dompseleer bepaalde, overigens niet bij name genoemde, goederen te eisen en te vorderen.²⁸

Evenals Paulus Bor stamde Lodewijck van Velsen uit een aanzienlijke rooms-katholieke Amersfoortse familie. Hij werd ca. 1628 geboren als zoon van Nicolaas Simonsz. van Velsen en Elisabeth van Lommetsum. Zijn vader was bierbrouwer en eigenaar van brouwerij Het Anker aan de Langegracht. In 1640 verwierf hij ook de daar in de directe omgeving gelegen brouwerij Het Swaenhalsje.²⁹ Lodewijck had twee broers, Simon³⁰ en Frans, en een zuster genaamd Emmerentia.

Ook hij zal onderwijs genoten hebben aan de Latijnse school of van een rooms-katholieke onderwijzer. Over zijn opleiding tot schilder is niets bekend. Er zijn slechts twee schilderijen van bekend, beide jachtstilleven.³¹

Het jachtstilleven ontwikkelde zich rond 1650 binnen of rond de schilderfamilie d'Hondecoeter te Utrecht. Gijsbert d'Hondecoeter (1604-1653), werkzaam te Utrecht vanaf 1632, schilderde watervogels en pluimvee. Hij was de vader van de beroemde vogelschilder Melchior d'Hondecoeter en de schoonvader van Jan Baptist Weenix (1621-1660), leerling van Abraham Bloemaert. In dit milieu moet het jachtstilleven zich ontwikkeld hebben. Mogelijk was Lodewijck een leerling van Gijbert d'Hondecoeter.

Met Withoos en Bor trok hij naar Rome

27 Idem.

28 GAA, NA AT 013A003, 22 december 1689.

29 GAA, Stadsrecht 436-16, 11 maart 1628 en 24 maart 1630.

Zie ook L van Hoorn-Koster, 'Wat er verdween en wat er voor in de plaats kwam. Veranderingen in het stadsbeeld tussen Langegracht en Lieve Vrouwestraat', *Fleहित* 20 (1989) 11-12. Er was nog een derde brouwerij in het bezit van de familie Van Velsen. Een broer van Nicolaas, Evert Simonsz. van Velsen was eigenaar van de brouwerij De Drie Ringen aan de

Kortegracht. Hij was gehuwd met Haesgen Rijcx. Hun zoon was de Amersfoortse notaris Rijck van Velsen. GAA, NA AT 011A001, 24 mei 1652.

30 Simon promoveerde in 1647 te Utrecht in beide rechten. Later werd hij jezuïet. In 1666 werd hem de toegang tot de stad ontzegd maar een jaar later werd hij als 'Burgerssoon' alsnog toegelaten. Hij werd toen pastoor van de rooms-katholieke schuilkkerk aan 't Zand (de latere Sint Franciscus Xaverius). Hij overleed in 1672. Met dank aan M.J.Bok (promotie). GAA,

Resolutieboek 1663-1668, november 1666 en Van Bommel, *Beschrijving der stad Amersfoort* (Utrecht 1760) I 176.

31 In 1979 bood kunsthandelaar Borzo in 's-Hertogenbosch een jachtstilleven van hem aan. Het was afkomstig uit de collectie van L.J. Fick te Den Haag. In 1817 werd een dergelijke voorstelling geveild in Breda, RKD, afd. excerpten.

32 Hoogewerff, *Nederlandsche kunstenaars*, 39.

33 B. Haak, *Hollandse schilders in de Gouden Eeuw* ([Amsterdam] 1984) 498.

34 Met dank aan

en werd daar in 1651 in het parochieregister ingeschreven.³² Over zijn studie aldaar is verder niets bekend. Misschien heeft hij kennis gemaakt met Willem van Aelst, die van 1649 tot 1656 onder andere in Rome verbleef, en (jacht)stilleven schilderde.³³

Waarschijnlijk reisde hij in 1652 met Withoos terug naar Amersfoort want in het najaar van dat jaar werd hij geïnstalleerd als lid van het Sint-Lucasgilde.

Ruim een jaar later trad hij in Utrecht in het huwelijk met Eva van de Ruyt. Het huwelijk heeft slechts acht jaar geduurd. Op 22 december 1662 blijkt Lodewijck, die

toen woonde in de Groenesteeg te Utrecht, te zijn overleden. Zijn weduwe bleef achter met een aantal ‘onmundige’ kinderen. Op 9 januari 1663 werd hij als ‘constrijck’ schilder onder langdurig gebeier van de Domklok door zestien dragers begraven in de Catharijnekerk.³⁴ In verschillende stukken die betrekking hebben op de familie van Lodewijck is verder geen sprake van zijn weduwe en kinderen. Zijn ouders waren in 1680 overleden en de brouwerijen werden door de erven verkocht.³⁵

Op een gegeven moment leefden er waarschijnlijk twee Lodewijcken van Velsen in Amersfoort. De schilder tekende met Lodewick en schreef zijn naam beheerst en nauwkeurig; de ander met Lodewijck en een zwerige handtekening. Hij was onder

meer deken van de Calanderbroederschap (kalanderen is het glanzend maken van stof-fen). Op 14 februari 1657 ging hij in gezelschap van Matthias Withoos naar het huis Randenbroek. Zij traden daar op als getuigen toen notaris Dirck van Romare een akte passeerde waarin de huishoudster van Jacob van Campen, de ‘bejaerde dochter’ Reyntge Thomas, een bedrag vermaakte aan haar nichtje Agnitgen Willemsdr. Marchand.³⁶

Withoos’ terugkeer in Amersfoort en huwelijk

Over Withoos’ terugkeer naar Nederland, mogelijk in gezelschap van Lodewijck van Velsen, is alleen bekend dat hij waarschijn-

M.J. Bok voor deze informatie.

35 GAA, NA AT 010a002, 8 juni 1680.

36 GAA, NA AT 011a001, 8 juli 1657, NA AT 009a001, 12 juli 1649 en NA AT 011a001, 14 februari 1657.

2 Matthias Withoos, *Gezicht op Lyon*. Olieverf op doek, 100 × 172 cm. Gesigneerd: M. Withoos 1660. Sint-Pieters- en Bloklandsgasthuis, Amersfoort.

Withoos heeft bij dit stadsgezicht gebruik gemaakt van een prent van Joris Hoefnagel (1542–1600) die werd opgenomen in *Civitates orbis terrarum* (Keulen 1572–1617) door G. Braun en F. Hogenberg.

- 3 Thomas van Veenendaell, Portret van een heer, waarschijnlijk Willem van Hoorn. Olieverf op doek, 89 × 72 cm. Gesigneerd. Particuliere collectie. Foto RKD, Den Haag. Van Hoorn was een zwager van Matthias Withoos. Linksboven zijn wapen: zes rode Franse lelies op een blauw veld, in het midden een zilveren hoorn aan een rood lint. Van Hoorn was 'eerste clerc ter secretari'. Op deze werkzaamheden wijzen de gezeelde documenten en het opengeslagen boek, waarschijnlijk een resolutieboek. Het was in die tijd niet ongebruikelijk dat ambtenaren stukken mee naar huis namen om daaruit te werken. Zie ook noot 43.

lijk via Frankrijk terugkeerde. Hij schilderde een gezicht op de stad Lyon, dat thans eigendom is van het Sint-Pieters- en Bloklandsgasthuis te Amersfoort.

In februari 1653 was Withoos werkzaam voor het gesticht Armen de Poth met de restauratie van enkele schilderijen.³⁷ In de

loop van dat zelfde jaar trad hij in het huwelijk met Wendelina van Hoorn. De juiste datum is niet bekend. Zij was een der dochters van Jacob Pietersz. van Hoorn en Adriana Willemsdr. Het huwelijk werd waarschijnlijk in het najaar van 1653 gesloten en niet zoals in de literatuur altijd herhaald wordt, in het jaar 1648. Ook de geboorte van de zoon Johannes in 1649 berust op een misverstand in een publicatie van W.F.N. van Rootselaar.³⁸

In een schenkingsakte van 17 december 1653 wordt Matthias man en voogd genoemd van zijn huisvrouw Wendelina van Hoorn. Het echtpaar ontving als 'huwelijksgoed' van haar vader een drie/vierde part van een stuk land buiten de Triesjespoort (Sint-Andriespoort), gelegen achter de hofstede van Willem Bosch. Deze huwelijksgift was afkomstig uit de nalatenschap van Wendelina's moeder. De schenkingsakte werd mede ondertekend door Jacob van Campen als 'amice'.³⁹

Jacob Pietersz. Van Hoorn huwde op 2 augustus 1617 met Adriana Willemsdr. Van Hoorns beroep was tinnegieter en zijdelakenkoper.⁴⁰ Het echtpaar woonde waarschijnlijk in de Langestraat en kreeg negen kinderen, drie zonen en zes dochters.⁴¹ Van Hoorn en zijn vrouw lieten op 24 november 1643 bij notaris Johan van Ingen een testament opmaken waarin de kinderen allen bij name genoemd werden. Tot de goederen die in het testament vermeld werden behoorde onder andere de inventaris van de 'Winckel' waarin waarschijnlijk de producten van de tinnegieterij verkocht werden. Verder werden bedragen in geld genoemd die aan de minder- en meerderjarige kinderen uitgekeerd dienden te worden, respectievelijk vijf- en driehonderd Carolus guldens. De aanleiding van het

37 J. van der Leeuw, *Gesticht 'Armen de Poth'* (Amersfoort 1898) p.87.

38 Zie noot 13.

39 GAA, NA AT 002b012.

40 In het doopboek wordt Van Hoorn aangeduid als tinnegieter maar volgens akte GAA, NA AT 007a001, 6 september 1643 was hij ook zijdelakenkoper.

41 In Smit, *Gereformeerde lidmaten* worden de volgende kinderen van het echtpaar Van Hoorn vermeld:

zonder naam
gedoopt 21 juli 1618

Cathalina
gedoopt 16 juni 1620, huwde Abraham Stormer
Aeltgen of Aleyda

gedoopt 6 augustus 1622, huwde Peter van Zijll
Petronella
gedoopt 19 augustus 1624, huwde Jacob van Noorwegen of Noortwegen
Evert
gedoopt 10 september 1626, niet meer genoemd na

laten opmaken van het testament was een ziekte van de moeder van het gezin. Zij overleed vóór 11 maart 1644.

Jacob van Hoorn behoorde tot de gegoe-de burgers van Amersfoort, gezien de func-ties die hij bekleedde in het openbaar bestuur. In 1628 werd hij benoemd tot lid van de raad en na enkele jaren tot schepen en weesmeester. In 1634 werd hij gekozen tot regent van de Onze-Lieve-Vrouwen-kapel en in 1638 volgde zijn benoeming tot regent van Armen de Poth.⁴²

Na het overlijden van Jacob van Hoorn op 1 april 1673 en van zijn zoon Willem, 'eerste stadsclerc van Amersfoort' vóór 9 april 1677, passeerden talrijke akten bij notaris Dirck van Ommeren die alle handelen over de rechten van het minderjarig kind Henricus als plaatsvervangend erfgenaam voor zijn overleden vader Willem van Hoorn.⁴³

Op bovengenoemde datum 9 april 1677 waren de meeste kinderen van Jacob van Hoorn reeds overleden. Alleen Pieter en Maria waren nog in leven.

In Amersfoort liet Van Hoorn een viertal huizen na, twee in de Langestraat, waarvoor respectievelijk acht en zeven gulden huisgeld belasting betaald moest worden; een huis in de Godschalkstraat kostte slechts dertien stuivers en een huis in de Mooierstraat een gulden.⁴⁴ Naast zijn bezittingen in de stad behoorde tot de nalatenschap ook de hoeve Cleyn Emelaer onder het gerecht van Stoutenburg.⁴⁵ Van Hoorn was eveneens eigenaar van een stuk land buiten de Triesjespoort en onder Hoogland. De nalatenschap moest in zeven gelijke porties gedeeld worden; merkwaar-dig is echter dat in de aangetroffen akten vrijwel uitsluitend sprake is van het kinds-deel dat toekwam aan de minderjarige zoon van Willem van Hoorn en van nagelaten

24 november 1643
Catharina
gedoopt 30 sep-tember 1628, niet meer genoemd na 1643

Genoemd in het testament van 1643 (GAA, NA AT 002A004):

Willem
zie noot 43.

Pieter
bleef waarschijnlijk ongehuwd. Hij werd kunst-schilder maar er is geen werk van hem bekend

Wendelina
huwde met Matthias Withoos
Marieke of Maria

Huwde eerst Hermanus Verhaar en daarna Marten van Dolre, brouwer
42 Van Bemmél, *Beschryving*, 1 148.

43 Willem werd in 1654 eerste klerk. In deze functie verdiende hij in 1673 130 gulden per jaar

(GAA, Archief Stadsbestuur inv. nr.1466). Hij huwde op 31 janu-ari 1674 met Petronella van Ommeren. Hun zoon Henricus werd op 3 novem-ber 1674 gedoopt. Uit een notitie van burgemeester Henrick van Schayck in het resolutieboek, d.d. 12 augustus 1678 (Archief Stadsbestuur inv.nr.37), bleek dat een aantal boeken, charters en papieren van het stadsbestuur uit het water gevist waren. Ze waren afkomstig uit het huis van de in 1677 overleden Van Hoorn. Diens weduwe verklaar-de dat dit niet het gevolg was van kwade trouw maar dat de stuk-ken waarschijnlijk weggegooid waren bij het schoonmaken van haar huis. Zij

woonde aan de Kortegracht bij de Vismarkt (GAA, NA AT 012B003, 13 augustus 1678). De stukken zullen dus in de Korte-en Langegracht gedreven hebben.
44 De registers van de belasting op het Huisgeld ontbreken in de periode kort na 1654 tot ca. 1677. Daardoor kon niet nagegaan worden of Van Hoorn of zijn schoonzoon Withoos een woonhuis aan de Langegracht in bezit hadden waar Withoos na zijn huwelijk woonde.
45 GAA, NA AT 017A001, 3 april 1677.
46 GAA, NA AT 017A001, 15 mei 1681; deze over-dracht vond plaats bij nadere deling van de boe-del en betrof ook nog andere bezit-tingen en een som van 3700 gulden.

schulden. Uiteindelijk erfde de zoon van Willem van Hoorn het goed Cleyn Emelaer.⁴⁶

Uit de nalatenschap van kunstschilder Pieter van Hoorn en zijn zuster Maria, die zich tot wederzijds erfgenaam verklaard

hadden op 14 februari 1686,⁴⁷ ontving Willems zoon een boomgaard met huisje buiten de Triesjespoort.⁴⁸ Eveneens uit de nalatenschap van Pieter en Maria van Hoorn ontving dit kind op 11 juni 1695 twee eikenbossen met een kamp bouwland aan de Slaagseweg, genaamd Zwaluwendonck.⁴⁹

Jacob van Hoorn liet een groot aantal kleinkinderen na, waaronder zes kinderen van Matthias Withoos. Gezien het rijke erfdeel dat het kind van Willem van Hoorn heeft geërfd moeten ook Matthias en zijn kinderen het nodige geërfd hebben. Helaas is er geen akte aangetroffen die hierop betrekking heeft.

Matthias en Wendelina vestigden zich in een huis aan de Langegracht. In de archieven wordt Withoos niet als huiseigenaar genoemd. Misschien huurde hij de woning van zijn gefortuneerde schoonvader.⁵⁰

Het echtpaar kreeg de volgende kinderen:

ADRIANA	haar doop wordt niet vermeld maar zij moet geboren zijn in 1653/54.
PIETER	waarschijnlijk gedoopt in 1654/55. Ook zijn doop wordt niet genoemd.
JOHANNES	gedoopt 28 maart 1656.
ALIDA	waarschijnlijk gedoopt in 1660. Zij was in 1701 een 'bejaarde dochter' en 41 jaar oud.
GEERTRUYT	gedoopt 12 maart 1661.
MARIA	gedoopt 8 mei 1663.
FRANCOYS	gedoopt 16 juni 1665.
JACOBUS	gedoopt 16 april 1667. Zij naam wordt later niet meer genoemd, waarschijnlijk is hij jong overleden te Hoorn. ⁵¹

Pieter, Johannes, Alida, Maria en Francoys hebben zich ook bekwaamd in de teken- en schilderkunst. De een met wat meer succes dan de ander, maar het talent van hun vader heeft dit vijftal geërfd. Zij zijn als leerling door hun vader opgeleid en hebben ieder, op eigen wijze, zijn voorbeeld gevolgd.

Taxatie van de Arundel kunstcollectie

In januari 1655 beleefden Paulus Bor, Jacob van Campen en Matthias Withoos een dag die slechts zelden voorkomt in het leven van een schilder. Zij ontvingen van het gerecht van de stad de opdracht om de nalatenschap aan kunst te taxeren die zich bevond in de woning van de overleden weduwe van Thomas Howard, graaf van Arundel.

De gravin van Arundel had zich omstreeks 1649 met een klein deel van haar enorme kunstverzameling in Amersfoort gevestigd. In 1654 was zij in Amsterdam overleden en ten gevolge van onenigheid onder de erfgenamen was er op hun verzoek beslag gelegd op de kunstvoorwerpen. Deze verzameling was van een uitzonderlijke kwaliteit en vergelijkbaar met die van de Europese vorstenhuizen. Hiertoe behoorden onder andere vijftien werken van Hans Holbein, zeven schilderijen van Breughel, drie werken van Anthonie van Dijck, vijf stuks van Albrecht Dürer; een altaarstuk van Rafael met de geschiedenis van Sint-Joris en nog vijf andere werken van zijn hand. Vervolgens een Rembrandt, een Rubens, vier werken van Titiaan en nog talrijke andere werken.

De drie Amersfoortse schilders moeten diep onder de indruk zijn geweest bij het aanschouwen van deze meesterwerken in

47 GAA, NA AT 021A001, 14 februari 1686.

48 GAA, NA AT 021B001, 6 juni 1694.

49 Idem, 11 juni 1695. Voor belangstellenden in deze nalatenschap zijn de akten van de Amersfoortse notaris Dirck van Ommeren (NA AT 017A001) op de navolgende data van belang: 9 april 1677, 27 september 1677, 24 november 1678 en 15 mei 1681. Bij de Amersfoortse notaris Antoni Bloeijs (NA AT 021A001): 14 februari 1686, 6 juni 1694, 6 juni 1695 en 11 juni 1695. Zie ook GAA, Stads-gerecht 436-30, 6 juni 1695.

50 Smit, 'Lidmaten', p. 98.

51 J.H.M. Putman en H.A. Burgman-Feenstra, *Doopboeken Ge-reformeerde Gemeente Amers-foort*, dl. IV, Eemlandse Klappers dl. 24, Hollandse Rading 1992, p. 627.

52 F.H.C. Weij-

hun stad. Het betrof echter slechts een tiende deel van de collectie, die vanuit Engeland naar het vasteland was overgebracht. De taxateurs stelden een lijst samen van 70 schilderijen en schatten deze op een waarde van tenminste 30.000 gulden.

Na de beslaglegging en taxatie werd de verzameling overgebracht naar de beheerder, de procureur-generaal van het Hof van Utrecht mr. Everard van Weede heer van Dijkveld en Rateles.⁵²

Naast dergelijke prestigieuze opdrachten was Withoos ook bereid in te gaan op eenvoudiger verzoeken. Zo schilderde hij in 1660 in opdracht van de regenten van het Sint-Pietersgasthuis hun familiewapens op de lijsten van de regentenborden vanaf 1535.⁵³

Withoos werd niet alleen een bekend schilder, maar ook een man van aanzien in de stad. Zo werd hij in 1665 benoemd tot lid van de raad en in 1671 tot schepen. Hij bleef deze functie uitoefenen tot in het jaar 1672. Vanaf 1668 was hij ook stadsweesmeester. Daarnaast werd hij in dat jaar benoemd tot regent van de Onze-Lieve-Vrouwekapel.⁵⁴ Bij deze benoemingen heeft mogelijk het aanzien van zijn schoonvader Jacob van Hoorn een rol gespeeld.

Een nieuw bestaan in West-Friesland

Het plotselinge vertrek van Withoos met zijn gezin naar Hoorn in 1672 werd veroorzaakt door de opmars van de Franse troepen van Lodewijk XIV richting Nederland. Jacob Campo Weyerman beschreef beeldend de reden van Matthias' vlucht: "dewijl hij vier dochters had overgewonnen op welcke dillikaate Gerechten de Fransche Sprinkhanen gaarn middag- en

avondmaalen".⁵⁵

De leerlingsschilder Jasper van Wittel vertrok met het gezin eveneens naar Hoorn. Zij vestigden zich in de Proofsteeg, midden in de stad, een zijstraat van de Kerkstraat. Aanvankelijk schijnt het gezin nog van plan te zijn geweest om – na het vertrek van de Franse troepen – naar Amersfoort terug te keren. Withoos leverde namelijk zijn kerkelijke attestatie bij de gereformeerde gemeente pas in op 18 september 1675.⁵⁶ Waarschijnlijk had hij toen reeds voldoende relaties opgebouwd die hem de zekerheid gaven dat hij schilderopdrachten zou ontvangen en zijn grote gezin kon onderhouden. Hoe productief Withoos in Hoorn geweest is weten wij niet. Wel bleken in 1714 twee grote schilderijen van zijn hand aanwezig te zijn in de boedel van Abraham van der Neer, impostmeester van de stad Hoorn. Een nadere omschrijving van de voorstelling werd niet genoteerd.⁵⁷

Houbraken vermeldt dat Withoos in zijn beste jaren zijn schilderijen kon verkopen voor bedragen tussen de drie- en zeshonderd gulden. Maar het klimaat van West-Friesland was niet geschikt voor Withoos; hij leed uiteindelijk aan jicht of reuma aan de handen en kon dikwijls maandenlang niet schilderen door zijn gekromde vingers.

Withoos keerde aanwijsbaar nog eenmaal terug naar Amersfoort. Op 27 april 1677 compareerde hij bij notaris Dirck van Ommen, voor hemzelf en zijn kinderen. Zijn vrouw was reeds overleden, evenals zijn schoonvader. De reden van zijn komst naar Amersfoort was de verdeling van een deel van de helft van de opbrengst van het erf Cleyn Emelaer onder Stoutenburg, dat behoorde tot de nalatenschap van zijn schoonvader. Withoos ontving een bedrag

tens, *De Arundel-Collectie. Commencement de la fin Amersfoort 1655* (Utrecht 1971) 28-31.

53 GAA, Archief Sint-Pietersgasthuis, rekening 1660. De hier vermelde lijsten zijn verloren gegaan. Zie ook J. van der Leeuw, *De gecombineerde St.*

Pieters- en Bloklants Gasthuizen te Amersfoort (Amersfoort 1894) 6.

54 Van Bommel, *Beschryving II* 656 en GAA, Resolutieboek nr.35, 21 augustus 1671.

55 Weyerman II 240 en volgende. 56 Vriendelijke mededeling van de heer H. Saaltink te Hoorn in 1983.

57 Y. Prins, 'Een familie van kunstenaars en belastingpachters', *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie* 54 (2000), 244.

van 287 gulden. Het verdelen van deze nalatenschap sleepte zich nog jaren voort.⁵⁸ Het schijnt dat Withoos en zijn kinderen ook een huis in de Langestraat in Amersfoort geërfd hebben, waarvoor Withoos op 31 augustus 1678 bij een niet bij name genoemde notaris (in Amersfoort of Hoorn) compareerde. Naast dit huis erfde hij ook een perceel land in de vrijheid van de stad ter waarde van 800 gulden.⁵⁹ Vermoedelijk is hij wel vaker naar Amersfoort gereisd voor de afhandeling van bovengenoemde nalatenschap en ook voor het huwelijk van zijn zoon Pieter, maar daar zijn geen precieze gegevens van voorhanden.

Withoos overleed te Hoorn in 1703.

Het oeuvre van Matthias Withoos

Het in Italië samen met Van Schrieck ontwikkelde bosstillevens met bloemen en kleine dieren bleef in zijn verdere leven een belangrijke rol spelen op zijn schilderijen. Het was een geheel nieuwe uitbeelding van de natuur en het werd ook in Nederland een geliefd onderwerp.⁶⁰ Kenmerkend op deze schilderijen is de distelplant, die Withoos schilderde met een metaalachtige glans.

De andere onderwerpen in zijn oeuvre waren Italiaanse landschappen, gestoffeerd met vervallen resten uit de oudheid, waterlandschappen met kleine waterdieren en vogels, berglandschappen met snelstromende beken en *vanitas*-stillevens, die volledig afwijken van de verstilde composities uit de eerste helft van de 17de eeuw. Deze voorstellingen werden doorgaans geschilderd in een interieur, maar Withoos plaatste zijn *vanitas* voorstellingen in een halfduister

landsschap onder vochtige bomen, met schedels van dode dieren op het mos bij een ruïne, een blazende zwarte kat, een omgevallen lantaarn, beeldhouwde urnen, vergane boeken, een borstbeeld van een filosoof uit de Italiaanse oudheid. Het resultaat was een lugubere voorstelling die, evenals de voorstellingen in een interieur, de boodschap overbracht, dat alles in het leven sterfelijk is en zal vergaan.⁶¹

Hij signeerde zijn werk meestal als M. Withoos, soms aangevuld met een jaartal. Er is echter ook een aantal ongesigneerde schilderijen in omloop die wel aan Withoos worden toegeschreven. Het is niet uitgesloten dat dit werken zijn waaraan zijn kinderen en leerlingen hebben meegewerkt.⁶²

Een geheel ander onderwerp in Withoos' oeuvre betreft zijn gezichten op de stad Amersfoort, vanuit het noordwesten. Er zijn een doek van 95 × 140 cm en een kleiner paneel van 64 × 108 cm. die als voorstudies beschouwd kunnen worden voor het kolosale doek van 205 × 430 cm. Dit laatste werk schilderde hij in 1671 voor de stad Amersfoort. De heren burgemeesters waren onder de indruk van de 'sierelijke gesigten' op het schilderij van schepen Matthias Withoos. Zij offereerden hem de som van tweehonderd zilveren ducats, behalve de lijst en het stofferen dat ten laste kwam van de stad.⁶³ De beide kleinere schilderijen zijn eigendom van Museum Flehite; het grote doek is thans, als bruikleen van de gemeente, eveneens in Flehite te bewonderen.

Na zijn vertrek uit Amersfoort naar Hoorn in 1672, bleef het topografische gezicht deel uitmaken van zijn werk. Zo schilderde hij in 1675 een gezicht op de haven van Hoorn; een tweede werk stelde de Grashaven in die stad voor.

In 1676 schilderde hij een groot familie-

⁵⁸ GAA, NA AT 017a001.

⁵⁹ Ezendam, 'Withoos', 222.

⁶⁰ Stillevens van Withoos werden ook aangekocht door Karel II van Engeland, mogelijk tijdens zijn ballingschap in de Republiek, A. Chong en W. Kloek, *Het Nederlandse Stilleven 1550-1720*

(Amsterdam/Zwolle 1999) 89.

⁶¹ Withoos werd voor deze *vanitas* voorstellingen waarschijnlijk geïnspireerd door de Nederlandse schilder Roelant Savery (1576-1639) en de Italiaanse schilder Salvator Rosa (1615-1673). Savery schilderde kort voor zijn dood in Utrecht een *vanitas* met een eveneens lugubere voorstelling in een landschap. Zie *Roelant Savery in seiner Zeit (1576-1639)* (Keulen/Utrecht 1985) 62. Rosa schilderde de wildheid van de natuur en plaatste op zijn

portret van de voornamelijk Hoornse familie Kayser. Hij plaatste de groep in een lommerrijke tuin met een vergezicht in het midden. De gebroeders Kayser zijn gekleed in jachtkostuum en op de voorgrond ligt de jachtbuit uitgestald. De overige familieleden plaatste Withoos staand en zittend tegen de achtergrond van het geboomte.⁶⁴

De schilderijen van Withoos zijn thans in bezit van vele openbare collecties en bij particulieren, vooral in Europa. Ook in Nederlandse verzamelingen is zijn werk te vinden. Op veilingen brengen zij forse bedragen op.

Leerlingen

Naast zijn vijf kinderen heeft Withoos ook andere leerlingen gehad. De meest bekende is Jasper van Wittel, die in Italië een beroemd schilder werd van stadsgezichten. Hij komt aan de orde in het volgende artikel in dit jaarboek.

Een tweede schilder die misschien door Withoos werd opgeleid is Seger de Vries. Over het leven van deze kunstenaar is bijzonder weinig bekend. Toch moet hij inwoner van Amersfoort zijn geweest want in 1658 legde hij daar zijn meesterproef af en werd hij lid van het Sint-Lucasgilde. De

schilderijen een aantal objecten ontleend aan de klassieke oudheid, evenals later Withoos deed. Rosa koos hierbij voor een aardglobe maar Withoos schilderde een hemelglobe.

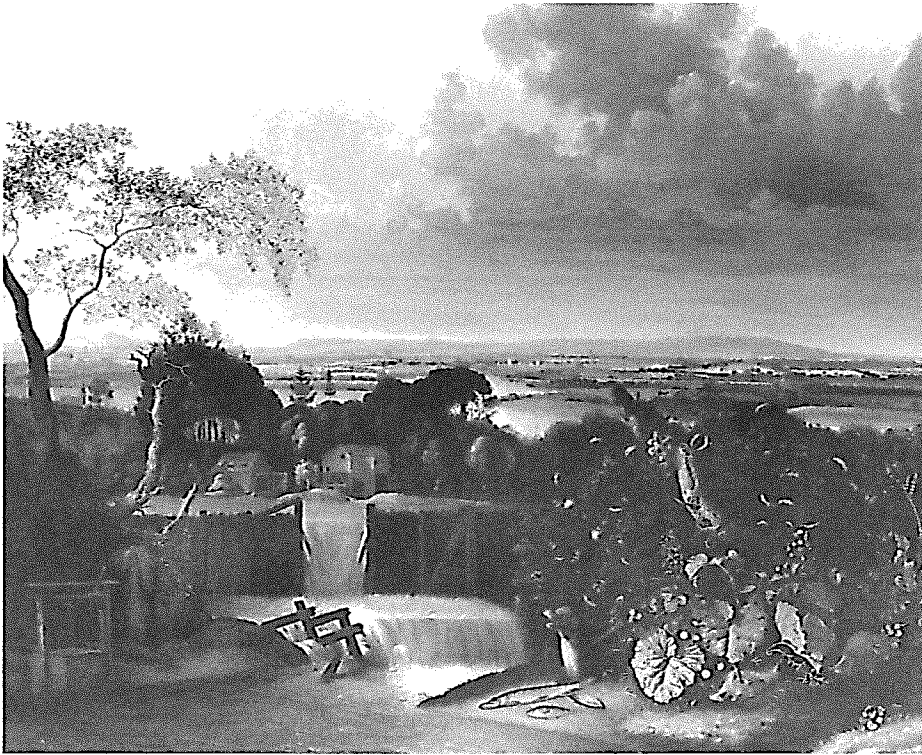
62 Schepper beschrijft in haar studie 66 schilderijen waaronder vijf vanitas voorstellingen. De op de omslag van dit jaarboek afgebeelde vanitas werd in 2000 door Museum Flehite aangekocht en is nu het zesde exemplaar in dit genre. Aan dochter Maria schreef Schepper acht schilderijen toe.

63 GAA, Archief van het Stadsbestuur inv.nr.35, 13 en 27 november 1671.

64 E. de Jongh, *Portretten van echt en trouw. Huwelijk en gezin in de Hollandse kunst van de 17de eeuw* (Zwolle/Haarlem 1986) 261-264.

65 Met dank aan W.L. van de Watering van het RKD die mij

→

4 Matthias Withoos, *Landschap met waterval en otter*. Olieverf op doek, 82 x 100 cm. Gesigneerd. Huidige

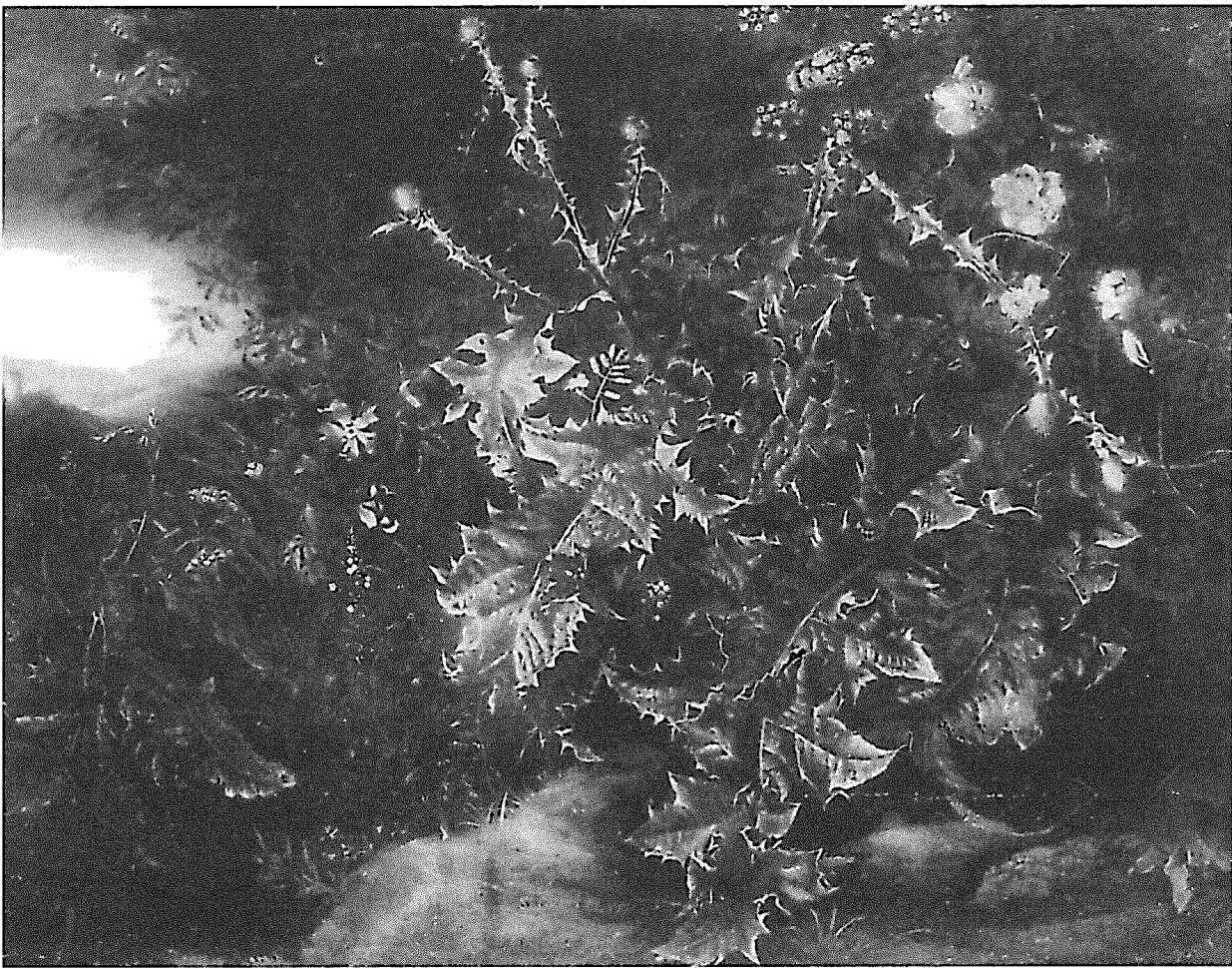
verblijfplaats onbekend. Foto Kunsthandel Noortman, Maastricht.

mogelijke relatie tussen Withoos en De Vries is gelegen in het feit dat beiden bosstilleven schilderden met de zo kenmerkende distelplant temidden van andere begroeiing en in de bovenhoek een klein doorkijkje op een landschap.⁶⁵

Voor hij gildelid werd was De Vries getuige bij een incident na afloop van de begrafenis van Jacob van Campen op 22 septem-

ber 1657. Bij het huis Randenbroek liep een zekere Willem Reyersz., bijgenaamd 'sonder hemt', met een ontbloot mes onder de aanwezigen en viel een dienstmeisje lastig. Een dag later werd ten huize van de wijnkoper Willem Marchand nagepraat over het voorval. Er ontstond onenigheid onder de aanwezigen en de zoon van Paulus Bor kreeg de inhoud van een wijnglas in het

attent maakte op twee schilderijen van De Vries die geveild werden bij Sotheby's Londen op 6 december 1989 (lot 157). Op 12 maart 1980 was ook een stilleven met distel geveild

5 Seger de Vries, *Bosstilleven met distels*.
Olieverf op doek, 71 × 92 cm. Gesigneerd:

Segero de Vries. Veiling Sotheby's Londen
1989. Foto RKD, Den Haag.

gezicht gegooid. Ook hiervan was Seger de Vries getuige.⁶⁶ In 1665 wordt hij genoemd als leermeester van Peter Wouters van Oppoeteren.⁶⁷ Op een zeker moment is hij uit Amersfoort vertrokken.⁶⁸ Waarschijnlijk eerst naar Italië en later naar Griekenland en Klein Azië. Van deze reizen zijn geen schriftelijke bewijzen maar wel duidelijke aanwijzingen. Zo signeerde hij op een gegeven moment zijn werk met 'Segero'. In 1749 werd te Amsterdam een 'capitaal Italiaans gezigt' van hem geveild en in 1788 twee tekeningen van een bergachtig landschap met gebouwen. Op zijn andere Zuideuropese tekeningen wordt hieronder nader ingegaan.

Zijn laatste levensjaren heeft De Vries mogelijk in Middelburg gesleten want hij wordt daar in 1679 als 'fijnschilder' lid van het Sint-Lucasgilde.⁶⁹ Verdere gegevens over zijn verblijf aldaar zijn niet bekend want de archieven uit de periode na 1679 zijn verwoest bij het Duitse bombardement op Middelburg in mei 1940.⁷⁰

Ook gegevens over de plaats en datum van geboorte en overlijden en van een eventueel huwelijk zijn momenteel niet voorhanden.

Naast de bekende schilderijen is een aantal, deels zeer grote, tekeningen van hem bewaard gebleven die zich bevinden in de Atlas Van der Hem die thans te Wenen bewaard wordt.⁷¹ Ze zijn veelal uitgevoerd in zwart krijt en penseel in grijze tinten op zogenaamd atlas papier. Dit was een papiersoort van groot formaat en een vrij zware kwaliteit dat eerst in de jaren zestig van de 17de eeuw verkrijgbaar werd.

De Amsterdamse advocaat Laurens van der Hem (1621–678)⁷² bouwde een uitzonderlijke verzameling op van topografische kaarten en tekeningen, portretten, histori-

bij Parke Bernet te New York (lot 12), 71 × 91 cm., gesigneerd Segero de Vries. Zie ook L.J. Bol, 'Goede onbekenden': *Hedendaagse herkenning en waardering van verscholen, voorbijgezien en onderschat talent* (Utrecht 1982) 104.

66 GAA, Stadsrecht 407-27. Zie ook W.J. van Hoorn, *Een hofstede genaamd Randenbroek* (Amersfortia Reeks dl. 7, Amersfoort 1991) 40.

67 Oppoeteren was betrokken bij een erfenis kwestie. Hij noemde zich leerling van De Vries waarbij hij goede vorderingen maakte. GAA, Stadsrecht 463-2, 5 oktober 1665. Zie ook L. van Hoorn-Koster, 'Thomas van Veenendaal een 17de eeuwse Amersfoortse schilder', *Flechte* 21 (1991) 50.

68 J. Stocker legt in zijn boek *Jan Hackaert. Die Schweitser Ansichten 1653-1656* (Zürich 1981) 16-17 een verband tussen deze Nederlandse tekenaar en Seger de Vries. Tijdens Hackaerts reis door Zwitserland bevond De Vries zich echter vrijwel zeker in Amersfoort.

69 F.D.O. Obreen, *Archief voor Nederlandse Kunstgeschiedenis* (Rotterdam 1884-1887) VI 217. 70 Met dank aan L. Hollestelle van het Zeeuws Archief te Middelburg die vergeefs naar nadere gegevens over De Vries zocht.

71 Na de dood van Van der Hem kwam zijn Atlas in bezit van zijn dochters. Na hun dood werd deze geveild en aangekocht door Eugénie van Savoye. Diens weduwe verkocht de Atlas

aan keizer Karel VI van Oostenrijk. Daarna werd de Atlas ondergebracht in de Nationalbibliotheek in Wenen. 72 J.E. Huisken en F. Lammertse (red.), *Een wereldreiziger op papier. De atlas van Laurens van der Hem (1621-1678)* (Amsterdam 1992) en E. de Groot, *De Atlas Blaeu-Van der Hem. De verzamelde wereld van een 17de-eeuwse liefhebber* (Houten 2001). P. van der Krogt en E. de Groot publiceren een beschrijvende catalogus van de inhoud van de tientallen nog bestaande delen van de Atlas: *The Atlas Blaeu-Van der Hem of the Austrian National Library*, 4dln. verschenen ('t Goy 1996-2004). Met dank aan J.A. Heijbroek van het Rijksprentenkabinet te Amsterdam.

sche gebeurtenissen, exotische dieren, boeken en papierkunst betreffende de gehele bekende wereld, met name Azië. Hij gaf veel kunstenaars opdrachten om zijn verza-

melingen aan te vullen. Seger de Vries was één van hen. Hoe dit contact tot stand is gekomen is overigens niet bekend.

In de Atlas bevinden zich slechts twee kleinere tekeningen uit het gebied van de Republiek en directe omgeving.⁷³ Van der Hem kon voor dergelijke tekeningen een beroep doen op tal van kunstenaars die net iets getalenteerder waren dan De Vries. Voor speciale opdrachten kwam hij echter wel weer in beeld. Zo zijn er vier Russische tekeningen van zijn hand.⁷⁴ Het zijn waarschijnlijk kopieën naar afbeeldingen van andere kunstenaars. Opvallend op deze tekeningen is echter de voorgrond. Deze bestaat uit een plantenstilleven van diverse wilde planten en grassen en ook de distel is aanwezig. Dit doet denken aan de geschilderde stilleven van Withoos en ook van De Vries zelf. Misschien wilde hij op die manier toch een eigen accent toevoegen aan het werk van andere kunstenaars.

Het meest opmerkelijk zijn de grote tekeningen die Seger de Vries waarschijnlijk zelf maakte in Griekenland en Klein Azië.⁷⁵ Het is bekend dat Van der Hem bijzonder gesteld was op dit soort grote formaten. Ze zijn gemaakt in de periode 1665–1672.

De kinderen van Matthias Withoos

PIETER WITHOOS, TEKENAAR EN SCHILDER — Hij werd zeer waarschijnlijk geboren in 1655 als tweede kind van Matthias. Na zijn schooljaren werd hij op het atelier van zijn vader opgeleid tot een bekwaam schilder en tekenaar.

Pieter zal ongeveer zeventien jaar zijn geweest toen zijn ouders in 1672 naar Hoorn vluchtten. Na het vertrek van de Franse troepen in 1673 en toen Amersfoort

weer een bevrijde stad was, keerde Pieter terug. In 1677 trad hij op als getuige bij het passeren van een der vele akten bij notaris Dirck van Ommeren, die betrekking hadden op de nalatenschap van zijn grootvader Van Hoorn. Hij huwde met Maria van Oldenbarnevelt, dochter van Jacobus van Oldenbarnevelt en Cornelia van der Leur.⁷⁶ Zij was een kleindochter van Rijck Aerts van Oldenbarnevelt, een vooraanstaand burger van Amersfoort, die vanaf 1649 tot zijn dood in 1674 lid was van de raad en schepenen.⁷⁷ Hij was geen familie van Johan van Oldenbarnevelt.

Op 10 september 1682 lieten Pieter en Maria een zoon dopen met de naam Jacobus. Een dochter werd gedoopt op 29 september 1683 met de naam Weyntje, naar Pieters overleden moeder.⁷⁸

In 1684 ontving Pieter de opdracht om op het Amersfoortse stadhuis schilderijen te reinigen en van een vernislaag te voorzien. Tevens moesten ze 'van achteren geveerd worden'. Met deze opdracht verdiende Pieter veertien gulden.⁷⁹

Vóór maart 1686 verhuisde het gezin naar Utrecht waar zij zich vestigden in de Nieuwstraat. Zij lieten hier op 26 maart 1686 een dochter dopen met de naam Jacoba; waarschijnlijk is dit kindje korte tijd later overleden. In het begraafboek van de gemeente Utrecht staat vermeld: '10 Juni 1686 Het kint van Pieter Withoos'.⁸⁰

Pieter en zijn jongere zuster Alida kregen omstreeks deze tijd reeds een zekere bekendheid door hun prachtige tekeningen en schilderijen van bloemen, planten, uitheemse vruchten, insecten en kleine waterdieren. Hun goede naam leverde hen beiden een uitnodiging op van Agnes Block, bewoonster van de kort na 1670 gebouwde buitenplaats Vijverhof te Loenen aan de

73 Gezicht op de Grebbeberg met Wageningen, 45 × 66 cm. (15:12) en Gezicht op het kasteel van Kleef, 45,5 × 65 cm., gesigneerd S.D.Vries (30:04).

74 Gezicht op Torzhok, 46 × 65 cm., naar Nicolaes Witsen (24:18), Gezicht op Novgorod, 45,5 × 196,5 cm. (24:39), Klooster van de Drie-eenheid te Klopsk bij Novgorod, 42 × 66 cm. (24:40) en Het Snetogorsky klooster bij Pskov, 45 × 65 cm. (24:41).

75 Gezicht op het eiland Zakynthos (Zante), 52 × 303,5 cm. (34:12), Tempelruïnes op Delos, 56 × 123,5 cm. (34:50), Gezicht op het eiland Mykonos vanuit zee, 44 × 128,5 cm. (34:51), Gezicht op Izmir (Smyrna), 54,5 × 357,5 cm. (34:58), De ruïnes van het Sint-Veneranda klooster in Izmir, 56,5 × 90 cm. (34:59) en Landschap bij Izmir, 56 × 219,5 cm. (34:60).

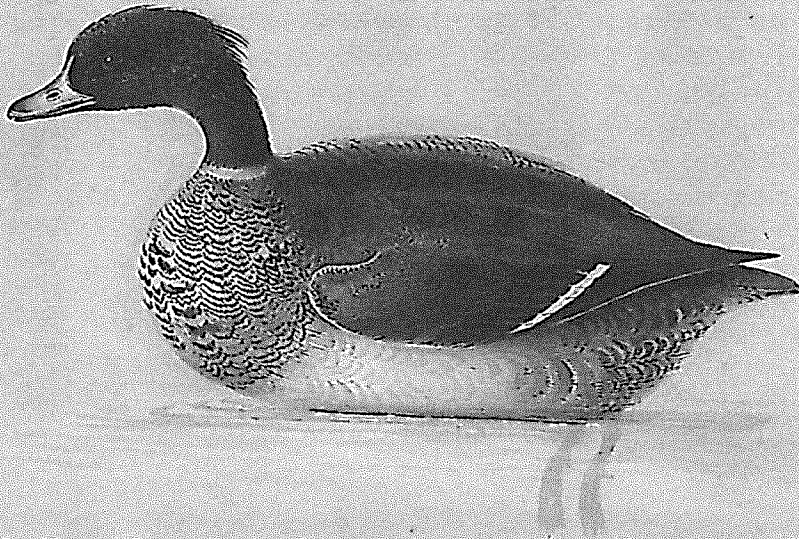
76 GAA, NA AT

77

78

79

80

6 Pieter Withoos, Een woerd. Aquarel, 13 x 19 cm. Gesigneerd: P:W:fe. Museum Flehite, Amersfoort.

Vecht, om voor haar te tekenen en te schilderen. Zij was een interessante en veelzijdige vrouw en verzamelaarster van uitheemse gewassen, insecten en vogels. Zijzelf beoefende eveneens de teken- en schilderkunst. Agnes Block omringde zich met belangrijke schilders en tekenaars die van haar opdracht kregen alles wat zij verzamelde en kweekte af te beelden op papier of perkament.

De exotische planten en bloemen werden met wisselend succes in de tuinen van Vijverhof gekweekt en de watervogels hielden zich op in de vijvers. Gezien het resultaat op de tekeningen, moeten er rond de

buitenplaats veel vogels geweest zijn.

De kunstenaars die evenals Pieter en Alida Withoos voor Agnes Block gewerkt hebben, waren onder andere Herman Saftleven, die reeds in 1661 een aantal tekeningen voor haar vervaardigde, Ferdinand Bol, Willem de Heer, Pieter Holsteyn en Otto Marseus van Schrieck. In welke periode Pieter op Vijverhof gewerkt heeft is niet bekend. Alida verbleef daar in 1687 en waarschijnlijk heeft Pieter daar in dezelfde jaren gewerkt. Vanuit zijn woonplaats Utrecht was de afstand niet zo groot.

Pieter schilderde op Vijverhof onder andere een groot aantal vogels en nieuwe,

013a002, 27 februari 1685. Verklaring over de afkomst van Cornelia de Leur waarin Pieter vermeld wordt als man en voogd van Maria van Oldenbarnevelt. 77 Zie noot 54. 78 GAA, alfabetisch gerangschikte aantekeningen van W.F.N. van →

uit verre landen aangevoerde planten, zoals de nachtschade, de tabaksplant en een wonderboom uit Amerika en talrijke andere planten. Ook vele vlindersoorten en de eenden die in de vijvers zwommen werden door hem getekend of geschilderd.

Agnes Block verzamelde haar waardevolle collectie tekeningen in drie 'bloemboeken' en een vogelboek met ca. vijftig afbeeldingen, vooral tekeningen van Pieter. In haar testament uit 1694 bepaalde zij dat degene van haar erfgenamen die Vijverhof

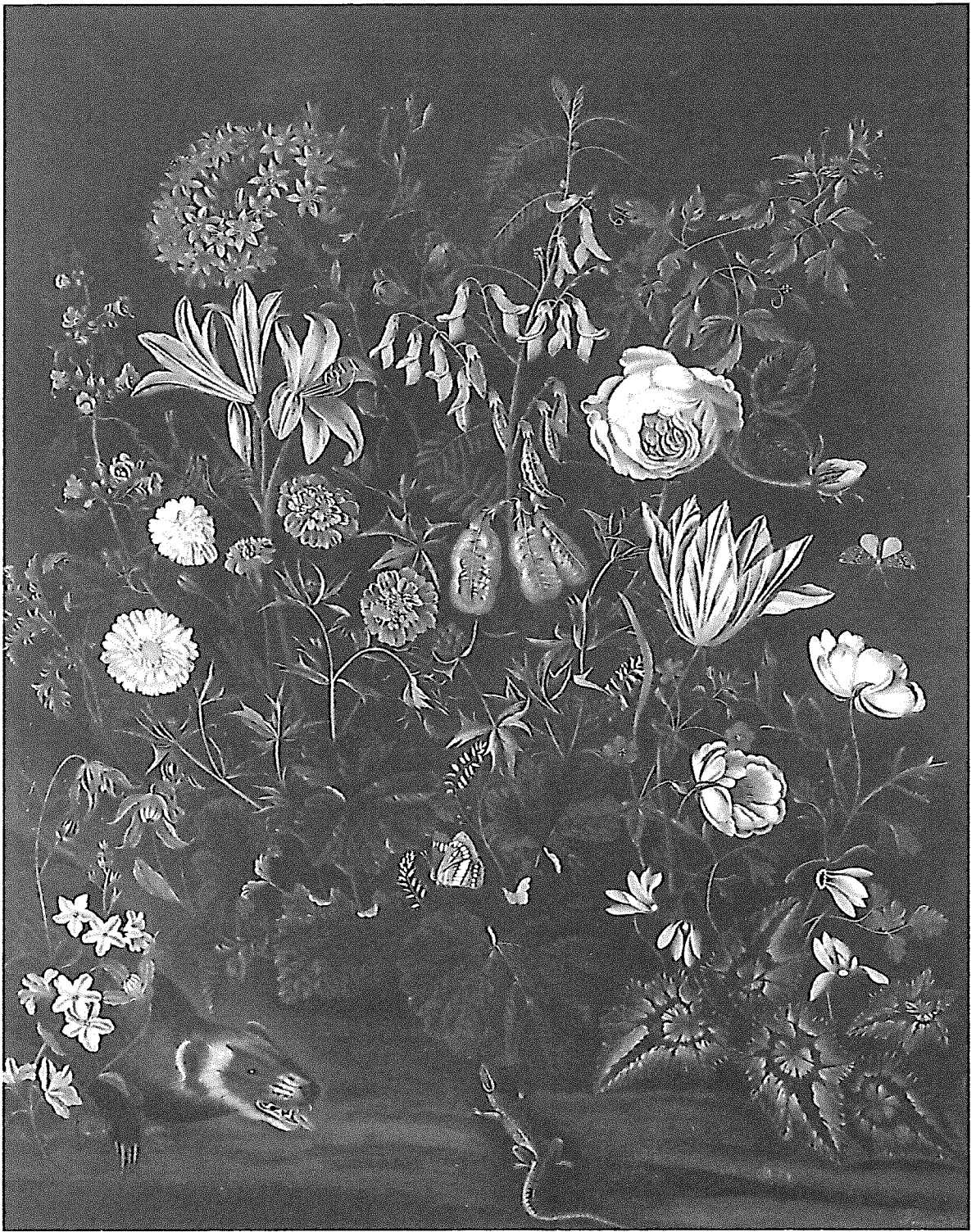
zou kopen, haar kunstboeken zou krijgen, zodat deze bij het huis zouden blijven.⁸¹ Zij overleed in 1704 en geen van haar erfgenamen toonde interesse voor de buitenplaats en de kunstboeken; deze werden in 1705 verkocht aan Valerius Röver, een bekende kunstverzamelaar in de omgeving van Den Haag. Na diens dood verkocht zijn weduwe het grootste gedeelte van het kunstkabinet voor 40.000 gulden aan landgraaf Willem VIII van Hessen-Kassel. Enkele kunstboeken van Agnes Block behoorden waarschijnlijk

Rootselaar, 323 en 325.

79 GAA, Stadsarchief nr.1152, Bijlagen stadsrekeningen 1684, 10 maart 1684. Het betrof hier waarschijnlijk schilderijen op paneel. 80 HUA, Klappers op de doopen en begraafboeken, 17de eeuw.

- 7 Alida Withoos, Vaas met bloemen. Aquarel op perkament, 33 x 24 cm. Gesigneerd: Alida Withoos. Museum Flehite, Amersfoort.

8 Alida Withoos, Bloemstillevan. Olieverf op doek, 89 x 70,2 cm. Gesigneerd.

Huidige verblijfplaats onbekend. Foto Kunsthandel Alan Jacobs, Londen.

bij deze verkoop. Ze zijn echter in het begin van de 19de eeuw verloren gegaan. Men neemt aan dat dit heeft plaats gevonden in 1813 toen Jérôme Bonaparte, broer van de Franse keizer, vanuit Hessen overhaast op de vlucht sloeg voor de naderende vijand. Hij heeft toen een grote collectie prenten en tekeningen meegenomen. Met dit transport is waarschijnlijk iets mis gegaan.⁸²

Pieter is later in Amsterdam gaan wonen waar hij is overleden op 23 april 1692.⁸³ Zijn weduwe en haar kinderen worden als mede-erfgenaar genoemd in de akten betreffende de nalatenschap van Pieters oom en tante Pieter en Maria van Hoorn.⁸⁴ Pieters werken, evenals die van zijn zuster Alida, worden nog steeds zeer gewaardeerd en zijn te vinden in vele verzamelingen in binnen- en buitenland. In de kunsthandel brengen zij forse bedragen op.

JOHANNES WITHOOS, LANDSCHAPSSCHILDER — Johannes was het derde kind van Matthias Withoos. Hij werd in Amersfoort gedoopt op 28 maart 1656. Waarschijnlijk is hij ongetrouwd gebleven. Zijn naam wordt in de Amersfoortse archieven niet genoemd. De enige bronnen van zijn levensgeschiedenis zijn Arnold Houbraken en Jacob Campo Weyerman.⁸⁵

Na zijn schildersopleiding op het atelier van zijn vader in Amersfoort en Hoorn is ook hij naar Rome vertrokken. Hij heeft zich daar ontwikkeld tot een bekwaam landschapsschilder in waterverf. Hij tekende en kopieerde Italiaanse landschappen en luthoven. Na een periode in Rome gewerkt te hebben wilde hij met een aantal van zijn werken naar Nederland terugkeren maar dit voornemen werd doorkruist door een onverwacht, onbekend voorval dat 'een stok in het wiel stak' met het gevolg dat hij

niet naar Nederland reisde maar naar het hof van de hertog van Saksen-Lauenburg. Daar schijnt hij enkele jaren geschilderd en getekend te hebben. Zijn naam als kunstenaar wordt ook genoemd in een boedelbeschrijving uit 1703 van de overleden koopman en verzamelaar Paulo van Uchelen (ca. 1641–1703). Hierin worden genoemd drie banden met 260 botanische tekeningen op perkament. Tegenwoordig zouden ze zich bevinden in een Amerikaanse verzameling.⁸⁶ Zijn signatuur is onbekend.

In de literatuur wordt het jaar 1685 als zijn sterfjaar genoemd. In welke plaats hij stierf is onbekend. In Amersfoort overleed in 1685 wel een Johannes Withoos, zonder verdere toelichting.⁸⁷ Waarschijnlijk was dit niet de zoon van Matthias maar een naamgenoot. In Amsterdam overleed een Johannes Withoos, rond de jaarwisseling van 1687/1688.

Notaris van den Kerkhoven begaf zich op 12 januari 1688, op verzoek van de heer Jan de Jager, naar het adres waar Johannes Withoos, fijnschilder had gewoond en was overleden. In de inventaris werden een aantal houten doosjes aangetroffen met gedroogde diertjes, doosjes met verf en stukken perkament. Eveneens een boek van Jan Swammerdam met de titel: *Historia Generalis ofte algemene verhandeling van bloedeloose diertjens* (1669) en *Metamorphosis naturalis* van Goedaert. Verder enkele schilderijen, waaronder een stilleven. Tot slot een zwarte lakense rok, twee broeken, een oude 'nagtrock' en wat prullen van geen waarde.⁸⁸ Als deze Johannes inderdaad de zoon van Matthias is geweest dan verbleef hij reeds in 1682 te Amsterdam. Hij legde namelijk op 8 april van dat jaar een verklaring af over een strijd in een herberg bij notaris J. Paerslaken te Amsterdam. Hij ondertekende zijn verkla-

81 C.C. van der Graft, *Agnes Block, Vondels nicht en vriendin* (Utrecht 1943).

82 Idem, p.116 en volgende.

83 A.W. Withoos, *De schildersfamilie Withoos* (typoscript Eindhoven z.j. op GAA, volgnr. 406).

84 GAA, NA AT 021b001, 6 juni 1694 en RA 407-30, 6 juni 1695.

85 Houbraken, 148 en Weyerman, 242.

86 L. Tongiorgi Tomasi, *An Oak Spring flora ... works of art in the collection of Rachel Lambert* (Upperville 1997) 87-89.

87 J.H.M. Putman en H.A. Burgman-Feenstra, *Overleden te Amersfoort tot 1811* (Eemlandse Klappers dl.28, Hollandse Rading 1997).

88 A. Bredius, *Künstler-Inventare. Urkunden, zur Geschichte der holländische Kunst des 16.-18. Jahrhunderts*, (Den Haag 1915-1921) III 873.

ring met een mooie handtekening als Jan Withoos.⁸⁹ Na bovengenoemde datum komt zijn naam in officiële stukken niet meer voor en ook geen naam van een weduwe of nagelaten kinderen.

ALIDA WITHOOS, SCHILDERES VAN PLANTEN EN BLOEMEN — Zij werd geboren als vierde kind van het gezin Withoos. Haar doop wordt echter niet vermeld in het register van dopelingen te Amersfoort. Algemeen wordt aangenomen dat zij geboren werd in 1660 en aan de hand van enkele archiefstukken kan dit vermoeden bevestigd worden. Zij bleek op 13 april 1681 nog minderjarig te zijn; op 6 juni 1694 wordt zij nog een ‘jonge dochter’ genoemd, op 6 juni 1695 blijkt ze een ‘bejaarde dochter’ te zijn (35 jaar). Ze werd dus waarschijnlijk in 1660 geboren tussen 13 april en 6 juni.⁹⁰

Dan was zij twaalf jaar oud toen haar ouders met de kinderen naar Hoorn vertrokken. Haar schooltijd heeft zij dus in Amersfoort doorgebracht en daarna heeft zij zich, onder leiding van haar vader ontwikkeld tot een belangrijke schilderes. Zij werkte in olieverf op doek en met waterverf op perkament. Zij schilderde, in tegenstelling tot haar vader, haar bloem- en plantenstilleven met insecten en kleine diertjes zonder een opvallende achtergrond. Zij moet vele jaren in Hoorn en omgeving gewerkt hebben maar daar is weinig over bekend. Wel worden er stilleven van haar vermeld in de inventarislijsten van Hoornse schilderijenverzamelingen.

Een belangrijk gegeven in haar loopbaan was de uitnodiging die zij – evenals haar broer Pieter – ontving van Agnes Block om op haar buitenplaats Vijverhof planten en bloemen te tekenen en schilderen.

Gelijktijdig met Alida, in 1687, verbleef daar ook Maria Sybilla Merian. Deze kunstenaars was in 1647 te Frankfurt geboren en evenals Alida reeds vroeg begonnen met tekenen en schilderen onder leiding van haar stiefvader, Abraham Mignon. Zij tekende, net als Alida vooral bloemen, vlinders en kleine diertjes.⁹¹ Samen met Merian schilderde Alida op één blad elk een akelei. Daarnaast kreeg Alida opdracht uitheemse planten te schilderen, zoals de Chinese theestruik, de aloë en een winde uit Curaçao. Een bijzondere opdracht vormde het schilderen van de eerste in Nederland gekweekte en gerijpte ananas, op bijna ware grootte.⁹²

Zoals reeds bij Pieter Withoos is beschreven, zijn ook deze tekeningen van Alida, waarschijnlijk alle verloren gegaan.

Hoelang Alida op Vijverhof heeft gewerkt is niet bekend maar deze periode, samen met andere kunstenaars, zal zeker van invloed geweest zijn op haar verdere ontwikkeling. Hierna keerde ze waarschijnlijk weer terug naar Hoorn.

In de afwikkeling van de nalatenschap van haar overleden oom en tante, Pieter en Maria van Hoorn, trad Alida meermalen op als vertegenwoordigster van haar zusters en nog in leven zijnde broer Frans en de weduwe van Pieter Withoos.⁹³

Op veertigjarige leeftijd, op 8 januari 1701, trad zij in het huwelijk met de fijnschilder Andries Cornelisz. van Dalen, afkomstig uit Amsterdam.⁹⁴

Na het huwelijk schijnt dit echtpaar zich in Amsterdam gevestigd te hebben en waarschijnlijk heeft Alida in deze stad getekend in de beroemde Hortus. In Amsterdam moet zij ook met de schilder/schrijver Arnold Houbraken gesproken hebben en hem informatie gegeven hebben over het

89 Idem.

90 GAA, NA AT 017a001, 13 april 1681, NA AT 021b001, 6 juni 1694 en Stads-gerecht 436-30, 6 juni 1695.

91 Houbraken, II 173 en volgende. Zij huwde op 16 mei 1665 met Johannes Andriesz. Graff uit Neurenberg. In 1698 vertrok zij naar Suriname en tekende daar twee jaar. Zij kreeg twee dochters en overleed te Amsterdam in januari 1717.

92 Van der Graft, *Agnes Block*, 118.

93 Zie noot 90, 6 juni 1694 (samen met haar zuster Maria) en 6 juni 1695. In de akte van 1694 was sprake van een huis in de Langestraat, vanouds genaamd De Sleutels.

94 Zie noot 83.

leven van haar vader en zijn schilderende kinderen. Houbraken verwerkte deze gegevens in zijn *Groote Schouburgh*.

Alida overleed te Amsterdam op 5 december 1730.⁹⁵

MARIA WITHOOS, SCHILDERES —

Maria werd als het zesde kind geboren en werd te Amersfoort gedoopt op 8 mei 1663. Zij schijnt tweemaal te Hoorn gehuwd te zijn geweest. Haar eerste man was Johan Brickelay en haar tweede echtgenoot heette Dirck Knijp. Op 17 mei 1699 werd te Hoorn een zoon gedoopt met de naam Matthias.⁹⁶ Tot zover de schaarse gegevens die over Maria's leven bekend zijn. Zij is als kunstenaress steeds in de schaduw gebleven van haar vader, die zijn schilderijen van dezelfde signatuur voorzag als Maria namelijk M. Withoos of M.W.⁹⁷

Maria schilderde eveneens bosstill levens, soms in een landschap met bloemen, vooral met een tak bloeiende lelies en kleine diertjes.

Het formaat van Maria's schilderijen is dikwijls kleiner dan het werk van haar vader. De in de stad Hoorn bekende 'Withoosjes', schilderijen van een kleiner formaat met bloemen, insecten en kleine diertjes, die aldaar bij de burgerij zeer geliefd waren, kunnen voor een deel wel eens van de hand van Maria zijn, terwijl men deze schilderijen – door dezelfde signatuur – aan haar vader toeschrijft.⁹⁸

Twee schilderijen van Maria werden op 16 juli 1792 te Amsterdam geveild, 'Hofgezichten met antique vaassen, Fruit en bloemen gestoffeerd, helder gepenseeld, Hoog 30 breed 26 duim'. De koper betaalde f5,10 voor de beide werken.

Op 2 augustus 1828 werd eveneens te Amsterdam op naam van Maria een schil-

derij geveild van enige bloemen die aan een lint waren opgehangen. Dit schilderij bracht twee gulden op.⁹⁹

Over Maria's latere leven is niets bekend. Zij is overleden na 1719.

FRANS WITHOOS, TEKENAAR —

Francoys Withoos werd te Amersfoort gedoopt op 16 juni 1665 als zevende kind.

Over Frans is in de archieven niets te vinden; de enige bron over zijn leven is eveneens Houbraken, die zijn informatie waarschijnlijk ook ontvangen heeft van zijn zuster Alida.

Frans was evenals de andere kinderen een leerling van zijn vader. Ook hij tekende bloemen, planten en kleine diertjes. Hij was echter van mening dat het resultaat van zijn tekeningen beneden het niveau van zijn broers en zusters bleef. Hij koos daarom voor een andere toekomst. Waarschijnlijk werd hij geïmponeerd door de binnenkomende- en uitvarende handelsschepen te Hoorn en hij besloot dienst te nemen bij de VOC voor de uitzending naar Oost-Indië. Waarschijnlijk heeft men kort na zijn aankomst zijn tekentalent ontdekt en werd hij al spoedig vrijgesteld van de dagelijkse werkzaamheden. Hij kwam daarop in dienst van Johannes Camphuys (1634–1695) die in 1684 benoemd werd tot gouverneur-generaal. Van deze kreeg hij de opdracht om voor hem allerhande bloemen, kruiden en insecten te tekenen. Camphuys had grote belangstelling voor de schitterende tropische natuur en hij ondersteunde krachtig het wetenschappelijk onderzoek naar de tropische gewassen en insecten.

Het is aannemelijk dat Frans ook heeft getekend voor het beroemde *Kruytboeck* van Rumphius dat onder de zorg van Camphuys tot stand gekomen is.

95 Idem.
96 Idem.
97 Schepper, 'Withoos', p.66 en volgende. Hier weet zij een onderscheid te maken tussen een aantal schilderijen van Maria en haar vader.

98 J. Brosius, 'Aspecten van de Hoornse schilderkunst in de 17de eeuw', *West-Frieslands Oud en Nieuw* (1993) 12-18.

99 Fiches afdeling excerpten RKD, Den Haag.
100 U. Thieme en F. Becker, *Algemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* (Leipzig 1907-1950) XXXVI 116-117.

Afkortingen

GAA = Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort. Thans: Archief Eemland.
NA = Notariële Archieven.
HUA = Het Utrechts Archief.
RKD = Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, Den Haag.

Frans Withoos is op een zeker moment weer teruggekeerd naar Hoorn en overleed daar twee jaar na zijn vader, in 1705.¹⁰⁰ Er zijn geen aanwijzingen dat hij gehuwd is geweest.

— *Met zeer veel dank aan drs B.G.J. Elias; hij heeft mijn handgeschreven teksten op de computer verwerkt en deze waar nodig ingekort.*

